

Eesti eurosaadiku esimesed viisteist aastat Euroopa Parlamendis

TUNNE KELAM
Euroopa Parlamendi liige
2004–2019

Eesti aprillimässu teemalise resolutsiooni Euroopa Parlamendis päevakorda võtmine 2007. aastal oli uutesse liikmesriikidesse suhtumisel ajalooline saavutus.

Eesti sihikindlaid jõupingutusi Euroopa Liidu (EL) suunas kroonis edu – detsembris 2002. aastal tunnistati meid ELi-kõlblikeks, 16. aprillil 2003 allkirjastati liitumisleping ja Eesti sai kutse astuda avanevatest värvatest sisse. Kuid sisenemine polnud mõeldav lihtsa üle läve kõndimisena. Selliseks sammuks oli vaja kodanikkonna volitust. Rahvahääletus liitumislepingu heakskiitmiseks määrati 14. septembrile 2003. Sama aasta kevad ja suvi kulgesid järjest teravneva poleemika tingimustes. Vastuseis ja kõhklused osutusid tugevaks, kui ELi astumise protsessis osalejad olid ette kujutanud. Vastaste hulgas sai populaarseks loosung: „Just saime ühest liidust lahti, milleks vaja kohe teise tormata?“ Selliseid hoiakuid mahitas mõistagi Moskva propaganda. Kõhklejate meelest polnud Eesti ELi astumiseks küps, sellise otsusega tulevat oodata. Tõelist ärevust

tekitas ühe suurima partei – Keskerakonna – üldkogu otsus sama aasta augustist, mis samastas ELi Nõukogude Liiduga, hoiatas liitumisele järgneva majanduse allakäigu eest ja kutsus üles vastu hääletama. Seda hoolimata asjaolust, et Keskerakond oli eelnevalt kuulunud valitsusse, mis liitumiskõnelused lõpule viis. Veel juunis hindasid vaatlejad ELi pooldajate ja vastaste vahekorda enam-vähem võrdsena. See kannustas ELi toetajaid kampaaniat intensiivistama, mille tulemusena suudeti märgatavat osa kõhklejaist aktiveerida ning neid veenda poolt hääletama (hinnanguliselt moodustasid viimase hetke „ületulijad“ umbes 10% valijaskonnast). Väga oluliseks kujunes nõukogude elustiiliga enam kohanenud vastaste ja skeptikute jaoks samast ajast pärit Arnold Rüütli selge ELi toetav seisukoht. President Rüütli väide, et ainult ELi astumisega pääseme halli tsooni jäämisest ELi ja SRÜ vahel, samuti tema seisukoht, et liitumisega Eesti iseseisvus mitte ei kahane, vaid hoopis tugevneb, andsid rahvahääletusele uue positiivse toonuse. Eesti kodanike seisukoht kujunes lõpuks veenvaks – üle kahe kolmandiku (67%) liitumise poolt, üks kolmandik vastu; hääletusel osales pea kaks kolmandikku valijaist (64%). Prantsuse ajaleht Les Dernières Nouvelles d'Alsace võttis 27. augustil 2003 baltlaste üldise hoiaku kokku üsna pragmaatilisena, kirjutades, et eestlaste nagu ka lätlaste ja leedulaste hulgas domineerib arvamus, et

hea on ühineda kõigega, mis neid Moskva eest kaitseb.

2004. aasta 1. mail sai Eesti koos ülejäänud üheksa kandidaadiga ELi täieõiguslikuks liikmeks.

Järgmine oluline etapp oli Eesti esindajate valimine Euroopa Parlamenti (EP). See oli üks liitumisläbirääkimiste teemasid, mida tõstatasime korduvalt kõnelustel EP delegatsiooniga. Asi oli vajaduses ajastada liitumine nii, et Eesti saaks osaleda 2004. aasta kevadel toimuvail EP korralistel valimistel. Üle ootuste see õnnestus ning Eesti kuue esindaja valimised toimusid 13. juunil. Oma nimekirjadega tulid välja kõik tõsisemalt võetavad erakonnad ning mõned üksikkandidaadid. Paraja pettuse tekitas Eesti eurovalmistele debüüdi madal osalejate arv – 27 protsenti (EL 25 liikmesriigi keskmine 45,6%).

Tänu Toomas-Hendrik Ilvese erakordselt suurele isiklikule häälatesaagile tõi ta oma kiiluvees sisse veel kaks sotsialistide kandidaati. Kokku kogusid sotsialistid 36 protsenti häälest ning said pooled Eesti mandaatidest. Ülejäänud uued EP liikmed jagunesid Keskerakonna, Isamaaliidu ning Reformierakonna vahel. Valimiste suurüllatuseks kujunes võimsa avaliku ruumi kampaania teinud Res Publica jäämine alla künnise. Mäletan, kuidas see andis lootust, et raha ja reklaam ei otsusta siiski alati ega kõiges.

Esimesed Eesti eurosaadikud olid isiklikult kogutud häälte järjekorras Toomas-Hendrik Ilves, Siiri Oviir, allakirjutanu, Toomas Savi, Marianne Mikko ja Ivari Padar. Kuna viimane otsustas mitte kodumaalt lahkuda, asendas teda Andres Tarand.

KOOSTÖÖPARTNERITE VALIK

Järgmised sammud astuti juba juunis Brüsselis. Algas tavapärane poliitiliste gruppide organiseerumine. Euroopa valimised 2004 võitis Euroopa Rahvapartei (ERP), saades 732kohalises parlamendis 282 mandaati (kasv 40 mandaati). Teise koha võtsid sotsialistid 203 mandaadiga

(kasv 7). Ilma said teha need kaks suurt, kes kokku moodustasid EPs ülekaaluka enamuse. Järgmises kaalukategoorias kehtestasid endid liberaalid 86 kohaga (kasv 43), kellega liitusid Eesti sisepoliitika seisukohalt paradoksaalselt niihästi Reformierakond kui ka Keskerakond. Kolmandasse kaalukategooriasse mahtusid rohelised 41 kohaga ning vasakpoolsed (koos kommunistidega) 37 kohaga. Euroskeptikud, keda juhtisid Nigel Farage ning taanlane Jens-Peter Bonde saavutasid tagasihoidlikud 36 mandaati. Kuivõrd abso-luutne enamus oli 367, siis tekkis võimalus moodustada töövõimeline koalitsioon ka liberaalidega, kuid seda ülinapi enamusega. ERP strateegiline dilemma püsis minu kolme mandaadi perioodi kestel sama – tihedamad töösuhted liberaalidega vastasid paremini paremtsentristliku ERP ideoloogiale. Liberaalide grupi liidri, inglase Graham Watsoni juhitud liberaalne majanduspoliitika, aktiivne inimõiguste toetamine ja selgem arusaam autoritaarsetest režiimidest tekitasid enamasti küünarnukitunde. Teiselt poolt võõrastas ERP liikmeid liberaalide suhtumine traditsioonilistesse pehmetesse väärtustesse ning iseäranis nende oportunism. Pahatihti osutus ühel päeval kokkulepitu järgmisel päeval unustatuks, mõnigi kord tegeldi mitme partneriga korraga. Pärast arvukaid pettumusi kujunes välja ERP hoiak: liberaale ei saa usaldada. Sotsialistidega olid erisused suurtes küsimustes põhimõttelised, kuid koostöölepped üldiselt pidasid. Mõistagi tuli arvestada, et enamikus fraktsioonides oli niihästi radikaalsemaid kui ka mõõdukamaid, koostöölembesemaid rühmitusi.

SISSEELAMINE MAAILMA SUURIMASSE PARLAMENTI

Aastal 2002, kui olime saanud liitumiskutse, avaldasin mõtteid, et just maailmastumise ja euroliitumise oludes vajame rohkem kui kunagi varem selget maailmavaadet ja kindlat eneseteadvust. Maailmastuvas Eestis vajame

õppimistahet, vastastikust solidaarsust, eriti aga väarikustunnet. Väarikus ei võrsu tõusiklusest, poliitilisest lehmakauplemisest ega võõraste moodide ahvimisest. Väarika hoiaku – sellise, mis avaldab mõju ka selle maailma vägevaile – kujundab üksnes teadmine oma rahvuslikest juurtest, oma rahva ajaloost ja kultuuripärandist; teadmine, mis tugineb selgele maailmavaatele ja kõlbelsele hoiakule.

Eetilised väärtused tulenevad meie ühisest euroopalikust kultuuripärandist. Taas kord on õigus Gustav Suitsu läinud sajandi algusest pärit teedrajal üleskutsel „Olgem eestlased, aga saagem ka eurooplasteks!“ Üks ei välista teist. Euroopasse sisseelamine täiendab ja tugevdab eestlust.

Euroopa Rahvapartei

Neile seisukohtadele vastas kõige enam Euroopa Rahvapartei, mille liikmeks Isamaaliit sai juba 1990ndail, tegelikult veel enne Eesti iseseisvuse taastamist. ERPd võib pidada vanimaks üldeuroopalikuks poliitiliseks rühmituseks. See moodustati aastal 1953 Euroopa Söe- ja Terasekoondise ühisassamblee konservatiivsete vaadetega parlamendiliikmeist. Nüüdsel kujul formeerus ERP aastast 1976. 1990. aastate teisel poolel liitusid ERPga koostöölepingu alusel Euroopa Demokraadid, kes ühendasid Briti konservatiive, Taani konservatiivset parteid ning Tšehhi kodanike demokraatia erakonda. Olles püsinud paarkümmend aastat sotsialistide järel teisel kohal, tõusis ERP 1999. aastal Euroopa juhtivaks poliitiliseks jõuks.

Et selles jõus, fraktsioonis, mille suurus võrdus algselt peaaegu kolme Riigikoguga, midagi tõsist ära teha, selleks on vaja mitte üksnes head tahet, vaid ka kolleegide selget toetust. See on midagi sellist, kuidas võistlusele minnes arvestatakse auto võimsust. Euroopa Parlamendis pole tegemist vormel 1 sileda rajaga, vaid pigem Tänaku-stiilis rallisõiduga. Seetõttu on kummaline, et see tõsiasi pole siiani Kodu-Eesti avalikkust mõtlema pannud.

ERP võitis aastal 2019 viiendat korda järjest EP valimised ning jätkab suurima fraktsioonina. See on jõud. Tõsi on seegi, et ole sa kodumaal nii populaarne ja meedialembene kui tahes, EPs pole sellega suurt midagi peale hakata. Seal kohtab igal sammul endisi peaministreid, valitsusliikmeid, diplomaate, sportlasi, isegi popstaare. Tegelikult loeb sisu ning võime oma sisu nii esitada ja kaitsta, et kolleegid seda jagama hakkaksid. Siin tulebki mängu kõige suurema fraktsiooni võimsus, tingimusel, et õnnestub saavutada selle usaldus ja toetus. Paradoksaalselt olin ERP fraktsioonis ainuke eestlane.

Eetilised väärtused tulenevad meie ühisest euroopalikust kultuuripärandist.

Küll püüdsin kodumaal selgitada, millist lisapotentsiaali annaks see, kui ERPs oleks vähemasti kolmandik Eesti saadikuist – ehk kaks. Paraku pole see siiani tulemusi toonud. Ometi toimis minu fraktsioonis demokraatlik põhimõte – isegi ühemehe esindust loeti rahvusdelegatsiooniks, millel on esimees. Seega kuulusin algusest peale võrdõiguslikuna rahvusdelegatsioonide juhtide koosseisu, mis moodustas osa fraktsiooni büroost. Selles ringis oli otsene juurdepääs kõigile mõjukaile isikuile. Mind aitas ka see, et tundsin tollast ERP fraktsiooni juhti Hans-Gert Pötteringi (oli järgnevalt EP president 2007–2009) juba aastast 1990; Pöttering osutus põhimõttekindlaks kommunismist ikestatud rahvaste demokratiseerimise ning nende ELi vastuvõtmise toetajaks.

Siiski jäi algetapil tutvustest väheseks. Iga Eesti-taolise väikeriigi esindaja seisab silmitsi probleemiga, kuidas selles eri huvide rägastikus navigeerida ja oma positsiooni kindlustada. Minu esimesed sammud Euroopa Parlamendis tundusid ebakindlatena. Sadade inimeste voogamine hiigelsuures kompleksis tekitab loomuldasa tunde iseenda väiksusest ja peaaegu et võimetusest. EP tundus Toompeaga võrreldes ookeanina, mille veemass oli tohutu ning lained võisid

Tuli hakata teadlikult ületama seda, mis mind kui keskmist eestlast siinamaani oli kammitsenud.

tõusta kümne meetri kõrguseks. Küsimus oli mitte niivõrd pinnalejäämises, vaid selles, kuidas eri hoovuseid tajuda, kuidas mitte automaatselt peavooluga kaasa minna, vaid hakata ise oma sihti sättima, et vajadusel ka mõnele hoovusele vastu sõuda. Abi ei tule kusagilt, ei aita enesehaletsus, et olen just hiljutisest kommunismirežiimist vabanenud ning *nende* kohus oleks mind tähele panna ja toetada. Niisiis ei jäänud muud üle, kui hakata teadlikult ületama seda, mis mind kui keskmist eestlast siinamaani oli kammitsenud – endasestõmbumine, püüd liigset tähelepanu vältida, olla kokkuhoidlik teretamisega. Areng tõusule algas just igapäevasest partnerite pilgu püüdmisest. Oluline on sõbralik teretamine, naeratamine, sõnum, et kolleeg on sinu jaoks teretunud. Lisaks teretamisele ka valmisolek midagi positiivset öelda. Minu eeskujuks sai ERP

fraktsiooni kolleeg Ari Vatanen, kes parlamendi uksest sisse minnes teretas kättpidi uksehoidjaid, turvakontrolle, ametnikke. Asudes teda jälgendama avastasini täiesti uue mõõtme – nelja aastaga EPs oli minu jaoks tekkinud naeratavate, sõbralike inimeste võrgustik, kes kaugelt üksteist märkasid, naeratasid ja viipasid. Polnud tähtis elukutse ega parteiline dimensioon. Tähtis oli vastastikku genereeritud fluidum – siiras rõõm üksteist näha.

Sisemise lõimumise järgnev etapp sisaldas omaenda hoiaku korrigeerimist – ümberlülitumist soovist, et teised sind märkaksid ja toetaksid valmisolekule ise teisi märgata. Tähtis on kolleegide tunustamine, kui nad on midagi head korda saatnud. Igaüks on tänulik, kui talle hea kõne või ettepaneku puhul tunnustavaid sõnu öelda. Sellest võrsus arusaam, et raske pole üksnes minusugusel väikese liikmesriigi esindajal.

Ka suured vajavad tuge

Tagasi vaadates on huvitav, et pärisin oma esimese töökabineti Saksa kristlike demokraatide (CDU) saadikult Armin Lachetilt, partei juhilt (aastast 2019), kes pärast 2004. aasta tagasisivalimist sai kutse osaleda oma liidumaa valitsuses. See tähendas erandlikku asukohta sakslaste korrusel. 49liikmelisest Saksa kristlike demokraatide delegatsioonist jäi esialgu mulje, et nad on mõjukuse tipul, neil jagus ju juhtivaid kohti kõikides komisjonides, omaenda fraktsioonist rääkimata. Aga tasapisi hakkas idanema mõte, et just need suured vaaruvad tõeliselt ränkade valikute ja koormate all, seda nii kodumaal kui ka Brüsselis. Ja kui väljendasin Saksa delegatsiooni juhile oma arusaamist ja mõistmist tema oma riigi siseprobleemide keerukusest, näis ta olevat meeldivalt üllatunud. Kõik ju arvavad – ja seda pigem teatava negatiivse alatooniga, et suured tulevad ise toime. Selgus, et me kõik vajame aeg-ajalt kaasinimesi, nende sümpaatiat ja moraalsust tuge. Saksa kolleegide hulgas kerkis esile Elmar Brok, juba meie liitumise

hetkeks 24aastase saadikustaažiga väliskomisjoni esimees, kes vastutas ka ELi laienemise raportite eest. Brok oli läbi aegade (aastani 2019) mõjukamaid EP liikmeid, kelles Saksa reaalpoliitika ühildus tundliku ja emotsionaalse südamega, mis reageeris kõikvõimalikule ebaõiglusele. Ta juhtis proteste Anna Politkovskaja mõrva vastu, oli üliaktiivne Ukraina rahvaülestõusude toetamisel ning püüdis tasakaalustada Berliini pragmaatilist majanduspoliitikat tugevama seisukoha võtmisega inimõiguste küsimustes. Brok juhtis Euroopa föderalistide gruppi, aga ühtlasi aastaid Euroopa kristlik-demokraatlikku töölisuniooni. Ta hindas ka huumorit. Olles temaga 15 aastat tihedalt kokku puutunud, hakkasin lõpuks Brokki sobivatel juhtudel tituleerima *Kurfürst Elmar*, mis tekitas meie vahel humoorika omamehelikkuse õhkkonna.

Huvid ja suhted

Väga vajalik ja samas värskendav oli kontaktide loomine lõunapoolsete delegatsioonidega. Hispaanlased ja itaallased, ka portugallased olid tollal arvukalt esindatud, kuid hoidsid rohkem omaette ega olnud eriti huvitatud suhetest uute riikide saadikutega. Alustasin sellest, et hakkasin huvi ilmutama nende endi probleemide vastu. Need kuulusid meile hoopis kaugemasse valda – Põhja-Aafrika ja Ladina-Ameerika. Hakkasin osalema Kuubat, Venetsueelat, Kolumbiat puudutavates algatustes, võtsin sõna debattidel ja osalesin resolutsioonide ettevalmistamisel. Eriti siis, kui nende teemaks oli inimõiguste mahasurumine sealsetes riikides. Paari aastaga tekkis arusaam, et mind on omaks võetud. Eriti soojad suhted kujunesid EP kauaaegse hispaanlasest asepresidendi Alejo Vidal-Quadrasega. Istusime suures saalis kõrvuti, toetasin teda Vaba Iraani Sõprade üritustel. Asi jõudis niikaugele, et kui kogusin allkirju totalitarismi käsitlevate või Venemaad kritiseerivate algatuste toetuseks, vaatas ta mitte paberit, vaid mind, öeldes, et ei

hakka teksti lugemagi, sest kui mina seda vajalikuks pean, siis ta annab oma allkirja, kuna usaldab mind. Sama hoiaku võttis minu teine suure saali naaber, Taani konservatiiv ning omaaegne asepeaminister Bent Bendtsen. Kõige selle juurde kuulus veel kolleegide ja ametnike õnnitlemine nende sünnipäevadel, rahvuspühade ja jõulude puhul. Paljud olid tähelepanust meeldivalt üllatunud. Valmistasin aastava-hetuseks oma fotodega jõulukaarte ning neljal korral omakomponeeritud kalendri, mida jagasin ligi 200le kolleegile. Selles kogumis oli oluline osa EP ametnikel. Pahatihti ilmnev üleolev hoiak „bürookraatide“ suhtes muundub praktilises töös tunnustuseks ja tänuks. Ilma ametniketa oleks hiigelorganisatsioonil nagu EL nädala jooksul lõpp. Mõistlik ja tõeliselt tulutoov on n-ö halle taustakujusid märgata, nendelt nõu küsida, neid tunnustada ja tänada. Positiivsed isiklikud suhted ametnikuga toovad sageli ootamatut „lisaväärtust“ – õigeaegset infot tippudel kavandatava suhtes, head nõu, kuidas oma ettepanekuid ja taktikat kõige tõhusamaks lihvida, spetsialistide valmisolekut sind otsustajate juures toetada. Ametnikega vastastikku lugupidava koostöö kujundamine on väikeriigi saadiku jaoks üks asendamatu edu komponente.

Saadikuühendustes

EP saadikute tegevus ametlikes komisjonides on üldiselt tuntud. Sain algul kohti regionaalkomisjonis ning julgeoleku- ja kaitse allkomisjonis; prestiižikas ja liikmete arvult suurimas väliskomisjonis suutsin end sisse seada asendusliikmena. Konkurents neile kohtadele oli ülitihed ning uutel liitujatel ei olnud kerge oma esimesi eelistusi realiseerida. Üle ootuste väga hästi läks aga minu jaoks EP ametlike välisdelegatsioonide formeerimine. Sain koos Vytautas Landsbergisega täisliikmeks Vene delegatsioonis, mis oli tähtis, arvestades Moskva pidevaid rünnakuid ja desinformatsiooni uute Ida-Euroopa liikmete suhtes. Hiljem olin kaks järgnevat

mandaati USA delegatsiooni täisliige. Suhted Ameerika Ühendriikidega on olnud jätkuvalt Eesti ja ELi jaoks keskse tähtsusega. Delegatsioon kohtus kaks korda aastas USA Kongressi delegatsiooniga ning see andis võimaluse luua otsekontakte ja usalduslikke suhteid USA poliitikutega. ERP fraktsioonis loodi mõned aastad hiljem transatlantiliste seadusandjate foorum, mis korraldas iga aasta suve algul Washingtonis kolmepäevase esindusliku konverentsi koostöös USA poliitikute ja mõttekodadega (Hudson Institute, Heritage Foundation, Republican Institute jt). Olin nendes üritustes aktiivne osaleja. Ka siin toetas tõusu rohkem tunnustatud liikmete hulka valmisolek tõsiselt ja stabiilselt kaasa lüüa niihästi üritustes kui ka nende ettevalmistamises.

Kuid saadikutegevus ei piirdu vaid parlamendi ametlike üritustega. Suur osa EP liikmete omaalgatustest on koondunud nn intergruppidesse (töörühmadesse), mida iga uus koosseis uudselt formeerib. Iga fraktsioon koostab oma eelistuste pinge-rea. Kui teatava intergrupi loomine satub

Miski ei takista EP liikmeil algatamast mis tahes ühendusi aktuaalsete temade käsitlemiseks.

vähemalt kolme fraktsiooni eelistuste hulka, siis kinnitab selle viieks aastaks ametlikuna presidentide konverents. Siinjuures näiteid 2019. aastal valitud EP intergruppidest: ühelt poolt läbi aegade püsinud saadikuühendused nagu puuetega inimeste, vähihaigete, väikeettevõtete, loomakaitse, veini ja toidu, Euroopa kultuuripärandi ja palverännuteede

grupid. Aastast 2019 lisandusid muuhulgas tehisintellekti ja digiteemade, kliimamuutuste ja jätkusuutliku arengu, Lähis-Ida kristlaste, religioonivabaduse ja usulise sallivuse, traditsiooniliste vähemuste ja vähemuskeelte, LGBTI, linnaelu, lasteõiguste jmt intergrupid. Need on ametlikud saadikuühendused, millele tagatakse koosolekuruumid ning tõlge. Kuid miski ei takista EP liikmeil algatamast mis tahes ühendusi aktuaalsete temade käsitlemiseks. Ukraina sõprade ühendus oli eriti aktiivne aastast 2014 (seda vedas sihikindlalt ja entusiastlikult leedu liberaal Petras Auštrevičius). Tiibeti toetusrühm ei suutnud samal aastal säilitada intergrupi seisundit, kuid jätkas aktiivset tegevust saksa kristlik-demokraadi Thomas Manni juhtimisel. Erakordselt kaasakiskuv ning pilku avardav oli Vaba Iraani Sõprade saadikuühenduse tegevus, milles olin ühe asepresidendina osaline 15 aastat. See ühendus ei olnud registreeritud intergrupide nimekirjas, kuid ühendas stabiilselt vähemalt sadakonda saadikut. Mõnede aktsioonide puhul nagu näiteks protestid Teherani režiimi julma kodanikuõiguste mahasurumise vastu, õnnestus saada Iraani opositsiooni eesmärkidele EP liikmete enamuse toetus.

APRILLIMÄSS

Isiklike suhete võrgustiku loomine andis oma esimese positiivse tulemuse 26.–28. aprillil 2007 Tallinna dramaatilise aprillimässu puhul. Laiemaks taustaks oli siin president Putini algatatud ametlik pööre tagasi Nõukogude Liitu ülistava ajalookäsitluse juurde: okupandid olid vabastajad, nende vabastaja rollis kahtlemist pidas Nõukogude Liidu õigusjärglane lubamatuks provokatsiooniks. Ajendiks polnud mitte nn pronksööduri Tallinna keskusest eemaldamine, millega „kaasnesid“ rahutused, nagu seda siiani välismaistes väljaannetes valdavalt kujutatakse. Õigem oleks väita, et 2007. aasta aprilli lõpus oli tegemist Venemaa otsese katsega kukutada alles paar kuud varem

moodustatud uus Eesti valitsus. Eelnevalt oli mitmeid kuid kestnud Eesti-vastane propagandasõda, Tallinna saabusid sajad agressiivsed vene noored, kellest paljud olid „liisitud“ Venemaalt. Nad olid hästi organiseeritud ja varustatud ning moodustasid püsiva laagri Tõnismäe monumendi ümber. Provokaatorid said otseseid instruksioone Moskva saatkonnalt ning tänavarahutustele spetsialiseerunud Vene eriuksuste ohvitseridelt. Moskva riiklikul tasemel sekkumises ei ole mingit kahtlust. Teine probleem oli nende stsenaariumide täpne täitmine. Üle piiri toodi autodes niihästi süütevedelikke kui ka viina. Viimane osutus klassikaliseks teguriks, mis suunas märatsejate huvi rünnetest strateegiliste objektide nagu kodakondsus- ja migratsiooniameeti arhiivide vastu hoopis lõbusamas suunas – luksuspoodide rüüstamisele. Alkoholiuimas hägustusiid kiiresti kõige ohtlikumad plaanid.

Täna, 14aastaselt distantsilt tagasi vaadates näen nõukogude okupantide mälestusmärgi õigesse kohta teisaldamises ning Moskva-meelse mässu edukas nurjamises Eesti Vabariigi taasiseseisvumise pika protsessi loogilist lõpp-punkti. See punkt tuli nii või teisiti panna ning Putini meelsete äärmuslaste provokatsioonid aitasid – vastu nende endi kavatsusi – selgusele jõudmist kiirendada. EV valitsus oli olnud aastaid taktitundeline ning paljude siinsete elanike mineviku-nostalgiat mõistev. Ometi, EV valitsusasutustest kõigest poole kilomeetri kaugusel nõukogude „vabastajate“ sümboli püsimine ning selle üha agressiivsem politiseerimine seadis Toompea ebameeldiva, kuid vältimatu küsimuse ette – kes on majas peremees? Sisuliselt oli küsimus kaksikvõimust, tõese ja valeliku narratiivi võrdsest tunnustamisest. Edasine kompromisside otsimine tähendanuks nõukogude okupatsiooni narratiivi tugevnemist ning Eesti ideoloogilist lähenemist endiste Nõukogude Liidu provintside mentaliteedile. Hetk oli kriitiline – kõigest kolm aastat pärast EV ühinemist ELi ja NATOga terendas Moskva

jaoks võimalus Eesti Lääne-orientatsiooni kui mitte otseselt tagasi pöörata, siis seada küsimärgi alla meie võimekus oma rolli uutest liitudes veenvalt täita.

EESTI OLUKORRA KAJASTUS BRÜSSELIS

Jõudsin Tallinna nagu tavaliselt neljapäeva öösel – mässu kõrgpunktis. Esmaspäevaks, kui olukord oli rahunemas, asusin rutiinsele tagasilennule Brüsselisse. Igaks juhuks hakkasin lennukis koostama EP Eestit toetava resolutsiooni teksti, ise küll lootes, et EPs töö selles suunas juba käib. Selgus vastupidine – midagi ei toimunud, seega tuli alustada nullist. EPs oli rahulik fraktsioonide töönalal, komisjonide istungeid ei toimunud. Esimesena pöördusin väliskomisjoni esimehe, ERP fraktsiooni liikme poolaka Jacek Saryusz-Wolski poole. Kuna komisjoni istungit antud nalalal plaanis polnud, palusin tal esineda avaldusega Eesti toetuseks omaenda nimel. Seda ta kõhklemata tegi, deklareerides solidaarsust Eestiga ning kinnitades, et Eesti vastu suunatud rünnakud on rünnakud terve ELi vastu. Ta toetas täielikult Eesti valitsuse tegevust riigis korra ja julgeoleku tagamiseks. Hetkel polnud Saryusz-Wolskil küll väliskomisjoni volitust avaliku seisukoha võtmiseks; ta tegi selle enda kui europarlamenti saadiku nimel. Kuna aga tegemist oli EP mõjukaima komisjoni esimehega, siis täitis meie poola sõbra soolo oma eesmärgi – keegi ei hakanud uurima, kas seda avaldust on ka komisjonis arutatud. Enne seda palusin audientsi EP presidendilt Pötteringilt. Mind tulid toetama Briti konservatiiv Christopher Beazley ning ERP juhtkonda kuuluv, endine ELi Komisjoni volinik portugallane Joao Pinheiro. Kohtumine EP presidendiga, minu fraktsiooni hiljutise esimehega oli vastastikkumõistev – Pöttering toetas meie ettepanekut lülitada Eesti küsimus järgmise nalalal „väikese“ plenaaristungi päevakorda. Selleks oli vaja muidugi teiste fraktsioonide enamuse nõusolekut. Eelnevalt korraldas Saryusz-Wolski väliskomisjoni

istungi, kuhu ta omaalgatuslikult lülitas punkti olukorrast Eestis. Sain võimaluse kolleege paremini informeerida. Samas märkas meie komisjoni ametnik, et ruumi oli siginenud kümmekond vene diplomaati ja ajakirjanikku. See osutas, kui pingsalt jälgib Moskva EP reaktsiooni. Oli selge, et Vene pool on eelkõige huvitatud sellest, kas Brüsselis toetatakse Eestit mokaotsast või täie rauaga. Plenaaristungil saime Eesti teema päevakorda, kuid igale fraktsioonile anti vaid üks kõnevoor. Mind volitas esinema ERP grupi juht Joseph Daul. Minu portugallasest sõber Pinheiro rõhutas meie eelneval kohtumisel Dauliga, et ta kutsuks Eesti saadiku debati ajaks esimesse ritta, fraktsiooni juhi kõrvale. See annaks selge signaali, et terve fraktsioon on täie jõuga esineja selja taga. Liberaalide fraktsioonist on meelde jäänud Siiri Oviiri Eesti ajaloolist tausta ja kannatusi valgustav kõne. Ometi, parlamendi reeglid ei näinud ette erakorralise päevakorrapunkti lõpetamist resolutsiooniga. Mind rahustati, et ülejärgmisel nädalal leiab Strasbourgis aset korraline plenaaristung ning seal saab asjad lõpule viia. Kena küll, kuid juba järgmisel nädalal kostis mitmelt poolt, et Eesti soovivat liiga palju – meid ju toetati ja sellega võib probleemi lõpetatuks lugeda. Paljud tundsid ärevust, et EL võiks Moskvat liigselt provotseerida. Taas tuli kõigega otsast peale hakata. Esimesena tuli resolutsiooni vajalikkuses veenda omaenda ERP fraktsiooni, mille liikmeid ju suur osa pärines Vahemere piirkonnast. Siin osutus suureks abiks eelmisel paaril aastal hispaanlaste, itaallaste ja portugallastega saavutatud usalduslik vahekord. Kuna EP president ja suurim saadikuterühm asja vedasid, tulid ülejäänud järk-järgult kaasa. Tulemus osutus paremaks, kui võis loota – saavutasime uue, nüüd juba täiemahulise debati (Euroopa Parlament 2007). Kuid kõige olulisem oli Eestit selgelt ja ühemõtteliselt toetav resolutsioon. Seda oleks võinud viimasel hetkel nurjata sotside parandusettepanek, mis salakavalalt piiras Eesti toetamise meie saatkonna vastaste

rünnakutega Moskvast. Tallinnas toimunu oleks nagu muuseas välja jäänud. Õnneks suutsime selle täiskogu hääletusel – mitte küll suure hääleteenamusega – tagasi lükata. Kuid vanakuri varjub ikka detailides – ega enamik ei hakka süvenema selliste ettepanekute olemusse. Paistis, et Eestit ikkagi ju toetatakse, lihtsalt „väikeste täpsustustega“. Arvukate saadikute jaoks polnud siin midagi põhimõttelist.

Ometi, heites pilgu 14 aasta eest toimunudle ei usu ma hästi oma silmi

Vene pool on eelkõige huvitatud sellest, kas Brüsselis toetatakse Eestit mokaotsast või täie rauaga.

– kuidas osutus Moskva propagandale ja enamiku liikmesriikide suhtelisele distantseeritusele vaatamata võimalikuks saavutada Strasbourgis 24. mail 2007 ELi seisukoht (EP resolutsioon 2007), mis sisaldas Eesti jaoks elutähtsa, praktiliselt ideaalse sõnumi?

Osundan EP seisukoha mõningaid punkte: tõdeti sündmuste algust sellest, et meelevaldajad ründasid politseid ning et nende aktsioonid päädisid laiaulatusliku vandalismiga Tallinna keskustes. Meenutati, et Eesti valitsus informeeris monumendi teisaldamise plaanidest ette, pakkus Vene Föderatsioonile koostööd ja osalemist surnukehade väljakaevamistel, millest Vene pool keeldus; osundati, et ekshumeerimine toimus ranges vastavuses rahvusvaheliste normide ning inimväärikuse austamisega. Parlament juhtis tähelepanu, et vägivaldsed, seaduskorra vastased meelevaldused leidsid aset väljapool Eestit paiknevate jõudude

aktiivsel organiseerimisel ning kaasabil. Viidati peaminister Ansipi avaldusele, mille kohaselt kõnealused sündmused kujutasid endist hästi koordineeritud ning jultunud sekkumist Eesti siseasjadesse. (EP resolutsioon 2007)

Mul oli hea meel, et minu mõte tunnustada metropoliit Korneliust tema tasakaaluka ja konstruktiivse rolli eest leidis EP toetuse, märgiti, et Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu kiriku metropoliidi Korneliuse väitel pole Eestis alust kogukondadevaheliseks konfliktiks ning ta ei näe mingit põhjust esitada märatsemisi eesti- ja venekeelsete rahvusrühmade konflikti väljundina (*ibid.*, punkt L).

Järgnev ajaloolise tausta esitusviis kajastas uute liikmesriikide EP saadikute aastast 2004 õigeaegselt alustatud selgitustöö vilju. Sissejuhatava osa punkt O kinnitas Venemaa jaoks lõikava selgusega: „Eestil on ELi ja NATO sõltumatu liikmesriigina suveräänne õigus hinnata oma traagilist lähiminevikku alates iseseisvuse kaotamisest 1939. a. Hitleri ja Stalini vahel sõlmitud pakti tagajärjel kuni 1991. aastani“ (*ibid.*, punkt O). Järgnev punkt P meenutas, et Lääne demokraatiad pole kunagi tunnustanud seaduslikuna Balti riikide okupeerimist ja annekteerimist Nõukogude Liidu poolt. Ning punkt Q kordas rõhutatult EP esimest ametlikku seisukohta maist 2004, mille põhjal mõnede rahvaste jaoks tähistas Teise maailmasõja lõpp uuendatud türanniat stalinliku Nõukogude Liidu all ning meenutas, et EP õnnitles Kesk- ja Ida-Euroopa riike nende vabanemise puhul aastakümneid kestnud nõukogude ülemvõimu või okupatsiooni alt. (EP resolutsioon 2007)

EP seisukoha resolutiivne osa viis täpsete formuleeringutega kulminatsiooni uuele liikmesriigile osutatava toetuse. EP väljendas oma toetust „demokraatlikult valitud Eesti valitsusele ja solidaarsust temaga tema püüetes tagada kord, stabiilsus ning õigusriigi põhimõtted kõikidele Eesti elanikele“ (*ibid.*, § 1). EP kvalifitseeris ühe kõige väiksema liikmeriigi vastu

suunatud rünnakuid Euroopa Liidu solidaarsuse proovikivina. Ning täpsustas järgnevalt, et EP „peab lubamatuks Vene ametivõimude mitmesuguseid katseid sekkuda Eesti siseasjadesse“ (*ibid.*, § 3). Mõisteti hukka Venemaa püüdlused rakendada Eesti vastu välispoliitika instrumendina majanduslikku survet. Ning demonstreerides, et asi ei piirdu üksnes Eestiga, lisas EP oma resolutsiooni 6. paragrahvi: „tuleb Venemaa ametivõimudele meelde, et nende valimatu ja avalikult vaenulik keelekasutus Eesti vastu on teravas vastuolus rahvusvahelise käitumise põhimõtetega ning mõjutab ELi ja Vene suhteid tervikuna“. Pragmaatiline paragrahv 7 kutsus komisjoni ja kõiki liikmesriike analüüsima Eesti vastu suunatud küberrünnakuid ning esitama ettepanekuid, kuidas sellistele rünnakuile ja ohtudele EL tasandil vastu seista. (EP resolutsioon 2007)

Nagu eelnevalt osundatud, torkas juba Tallinna mässule järgnenud päevadel silma Vene poole intensiivne huvi selle vastu, kuidas, kui tugevalt, millisel viisil reageerib EL tervikuna Moskva rünnakuile. Kaalul oli mitte lihtsalt erinev stiil või sõnastus. Kaalul oli ELi põhimõtteline valik: kas EL on hakanud uusi liitujaid ikka tõeliselt võrdsetena kohtlema, käsitades neid „omadena“, kes väärivad jõulist ja solidaarset toetust? Sellele küsimusele oli raske eelnevalt vastust anda. Teadsime ja tunnetasime „vanade“ eelarvamuslikkust ning kõhklusid 2004. aasta suure laienemise suhtes. Teada oli ka arvukate „vanematest riikidest“ MEPide (*Member of the European Parliament* – ’Euroopa Parlamendi liige’) huvi puudus, kohati lausignorantsus Ida-Euroopa mineviku suhtes. Meenub ERP Austria delegatsiooni juht, empaatiline keskealine daam, kes oli kasvanud nõukogude okupeeritud Viinis, kuid nende probleemide päevakorda kerkides siiralt imestas, et kommunistlik okupatsioon ja kuriteod on Balti riikides aset leidnud. Tema polnud neist midagi kuulnud. Just niisugusel taustal tuleb EP resolutsiooni

Rafineeritumad meetodid koos libauudistega on meie nõrgestamiseks jätkuvalt idanaabri arsenalis.

päevakorda võtmist ning selle põhimõtet, kompromissitult sõnastust pidada suhtumisel uutesse liikmesriikidesse ajalooliseks saavutuseks. Eesti saadikuist osalesid sotside fraktsiooni resolutsiooni projekti algatamises Andres Tarand ning liberaalide projektis Toomas Savi ja Siiri Oviir. Tuleb tõdeda, et ERP algatajate kandepind oli selgelt kõige laiem: lisaks käesoleva kirjutise autorile kaks välispoliitiliselt juhtivat britti (Charles Tannock ja Christopher Beazley), hispaanlaste välispoliitiline raskekahur José Salafranca, poolakas Bogdan Klich, kes oli just saanud kutse asuda kaitseministri kohale ning bosnia päritolu Rootsi saadik Anna Ibrisagic.

MISKI EI SÜNNI ISEENESEST

Kõige tähtsam asi kogu draamas, Euroopa ühenduse sõnum Moskvale, sai üle ootuste selgeks: EL toetab Eestit mitte suusoojaks, vaid täie rauaga. Eesti käsitlemine ELi solidaarsuse katsekivina oli ELi reageeringus keskse tähtsusega. Mis on sellise sõnastuse praktiline tulemus? Selleks tulemuseks on 14 aastat kestnud rahu. Kremli jaoks oli sõnum selge – lihtlabane provokatsioon, katse kohelda Eestit nagu äsjust Moskva provintsi kukkus läbi. Saanud kõrvetada, jõuti Moskvast ilmselt järeldusele, et räigelt nõukogulikud võtted Eesti suhtes enam ei toimi. Kuid ei maksa teha illusioone – rafineeritumad meetodid koos libauudistega on meie nõrgestamiseks jätkuvalt idanaabri arsenalis.

Moraal on siiski see, et midagi ei sünni iseenesest. Inimtegur ja saadikualgatus ei kao kusagile. Tänapäeva üha abstraktsemaks ja keerukamaks muutuvast otsustusprotsessist on mõnigi kord vajalik stimuleerida isiklike algatuste teel olemasolevaid struktuure kiiremini ja tõhusamalt toimima. Minu kui värskel parlamendiliikme süstemaatilise selgitustegevuse eesmärk saavutas kolme aastaga – õnneks just tõsisema kriisi momendiks – soovitud tulemuse. Tähtis oli, et Eestit ja eestlasi ka isiklikus dimensioonis omaks võeti, nende tausta teadvustati – ja seda heast küljest.

KASUTATUD ALLIKAD:

EUROOPA PARLAMENT (2007). EP: Eesti vastu suunatud rünnakud on ELi solidaarsuse proovikiviks. Täiskogu kokkuvõte – Strasbourg 21.–24. mai 2007; Arutelu 22.05.2007. Komisjoni kõnevoor. – <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20070516BRI06749+FULL-TEXT+DOC+XML+V0//ET&language=ET>

EP RESOLUTSIOON. (2007). Euroopa Parlamendi 24. mai 2007. aasta resolutsioon Eesti kohta. – <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2007-0215&language=ET>